

**MUAMMOLI KREDITLAR DARAJASINING BANK MOLIVAVIY
BARQARORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASH****Sobirov Ulug'bek Foziljon o'g'li****"UMS" MChJ, Ekspert****e-mail: sobirov05041997@gmail.com,****+998977769961****<https://doi.org/10.5281/zenodo.18277088>**

Annonatsiya. Mazkur tezisda muammoli kreditlar darajasining bank moliyaviy barqarorligiga ta'siri baholanadi. Tadqiqotda muammoli kreditlar bank aktivlari sifati va moliyaviy barqarorlikni belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida qaralib, ularning kapital yetarliligi, likvidlik va rentabellik ko'rsatkichlari bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Tahlil natijalari muammoli kreditlar ulushining oshishi bank moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishini, xususan kapital yuklamasi va daromadlilikning pasayishiga olib kelishini ko'rsatadi. Shuningdek, kredit risklarini samarali boshqarish va muammoli kreditlarni qisqartirish bank tizimi barqarorligini ta'minlashning muhim sharti ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: muammoli kreditlar, bank moliyaviy barqarorligi, aktivlar sifati, kredit risklari, kapital yetarliligi, rentabellik.

Bank tizimining barqaror faoliyat yuritishi mamlakat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tijorat banklari iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik vazifasini bajarib, real sektorni kredit resurslari bilan ta'minlaydi. Ushbu jarayonda bank aktivlarining sifati moliyaviy barqarorlikning asosiy determinantlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, muammoli kreditlar darajasi bank moliyaviy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Muammoli kreditlarning oshishi bank kapitali va rentabelligiga bosim o'tkazadi. Shu sababli mazkur masalani ilmiy jihatdan baholash dolzarb hisoblanadi.

Muammoli kreditlar deganda belgilangan muddatda qaytarilmayotgan yoki qaytarilish xavfi yuqori bo'lgan kreditlar tushuniladi. Bunday kreditlar bank daromadlarini kamaytirib, zaxiralar hajmini oshirish zaruratini yuzaga keltiradi. Natijada bankning moliyaviy natijalari yomonlashadi va barqarorlik darajasi pasayadi. Muammoli kreditlar ulushining yuqoriligi kredit portfeli sifati pastligini bildiradi. Bu holat bank risklarini kuchaytiradi va prudensial me'yorlarga rioya etilishini murakkablashtiradi. Shuningdek, muammoli kreditlar bank obro'siga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bank moliyaviy barqarorligi ko'plab ko'rsatkichlar orqali baholanadi. Ular orasida kapital yetarliligi, likvidlik darajasi, rentabellik va risklarga chidamlilik muhim o'rin tutadi. Ushbu ko'rsatkichlar bankning tashqi va ichki shoklarga qarshi turish qobiliyatini aks ettiradi. Moliyaviy barqarorlikning pasayishi bank tizimi uchun tizimli xatarlarni yuzaga keltirishi mumkin. Ayniqsa, muammoli kreditlar darajasi yuqori bo'lgan sharoitda banklar moliyaviy bosim ostida qoladi. Bu holat bank faoliyatining barqarorligiga tahdid soladi.

So'nggi yillarda global va milliy miqyosda muammoli kreditlar masalasi dolzarblashib bormoqda. Iqtisodiy beqarorlik, makroiqtisodiy xatarlar va bozor sharoitlarining murakkablashuvi kredit risklarining oshishiga olib kelmoqda. Natijada banklar kredit portfeli sifatini saqlashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Muammoli kreditlar darajasining oshishi moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli banklar tomonidan risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish talab etiladi. Bu esa muammoli kreditlar monitoringini doimiy ravishda olib borishni taqozo etadi.

Muammoli kreditlar va kapital yetarliligi o'rtasidagi bog'liqlik alohida ahamiyatga ega. Muammoli kreditlar ulushining oshishi bank kapitaliga qo'shimcha yuklama yuklaydi. Chunki banklar ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun ko'proq zaxira shakllantirishga majbur bo'ladi. Bu esa kapital yetarliligi ko'rsatkichining pasayishiga olib kelishi mumkin. Kapital darajasining pasayishi bankning moliyaviy barqarorligini zaiflashtiradi. Natijada bankning kreditlash imkoniyatlari cheklanadi.

Rentabellik ko'rsatkichlari ham muammoli kreditlar darajasiga bevosita bog'liqdir. Muammoli kreditlar foiz daromadlarining kamayishiga olib keladi. Shu bilan birga, zaxiralarga ajratmalar oshishi bank xarajatlarini ko'paytiradi. Bu holat aktivlar rentabelligi va kapital rentabelligi ko'rsatkichlarining pasayishiga sabab bo'ladi. Rentabellikning pasayishi bank moliyaviy barqarorligining susayganidan dalolat beradi. Shuningdek, uzoq muddatda bank rivojlanish strategiyasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Muammoli kreditlar darajasi bank likvidligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Qaytarilmayotgan kreditlar bankning pul oqimlarini cheklaydi. Bu holat bankning joriy majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish imkoniyatini pasaytirishi mumkin. Likvidlik muammolari bank faoliyatida ishonchsizlikni kuchaytiradi. Ayniqsa, qisqa muddatli majburiyatlar bo'yicha xavf ortadi. Natijada moliyaviy barqarorlikka jiddiy tahdid yuzaga keladi.

Kredit portfeli diversifikatsiyasi muammoli kreditlar darajasini pasaytirishda muhim omil hisoblanadi. Tarmoqlar va mijozlar kesimida diversifikatsiyalangan kredit portfeli risklarning bir yo'nalishda jamlanishini oldini oladi. Bu esa muammoli kreditlar ulushini nazorat ostida ushlab turishga yordam beradi. Diversifikatsiya darajasining pastligi kredit risklarini kuchaytiradi. Natijada bank moliyaviy barqarorligi zaiflashadi. Shu sababli banklar diversifikatsiyalangan kredit siyosatini yuritishi lozim.

Muammoli kreditlarni boshqarish tizimi bank barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Kreditlarni erta aniqlash va monitoring qilish mexanizmlarining samaradorligi muammoli kreditlar darajasini pasaytiradi. Qarzdorlarning moliyaviy holatini muntazam tahlil qilish risklarni oldindan baholash imkonini beradi. Bu bank yo'qotishlarini minimallashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, restrukturizatsiya mexanizmlaridan foydalanish muammoli kreditlarni kamaytirishga yordam beradi. Natijada bank moliyaviy barqarorligi mustahkamlanadi.

Muammoli kreditlar darajasining yuqori bo'lishi bank tizimi uchun tizimli xatarlarni yuzaga keltirishi mumkin. Bir bankdagi muammolar boshqa banklarga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli mavjud. Bu holat banklararo ishonchning pasayishiga olib keladi. Natijada moliya bozorlarida beqarorlik kuchayadi. Shu sababli muammoli kreditlar masalasi nafaqat alohida bank, balki butun bank tizimi darajasida baholanishi lozim. Bu yondashuv moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhimdir.

Davlat va moliyaviy regulyatorlar muammoli kreditlar darajasini nazorat qilishda muhim rol o'ynaydi. Prudensial me'yorlar va talablar banklarni ehtiyotkor kredit siyosatini yuritishga undaydi. Nazorat mexanizmlarining samaradorligi muammoli kreditlar darajasini pasaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, banklar faoliyatida shaffoflikni oshirish muhim ahamiyatga ega. Bu omillar bank tizimi barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Natijada moliyaviy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatiladi.

Muammoli kreditlar darajasini kamaytirishda bank ichki boshqaruv tizimining roli katta. Risklarni boshqarish, ichki audit va nazorat tizimlari samarali ishlashi zarur. Bank xodimlarining malakasi kredit risklarini to'g'ri baholashda muhim omil hisoblanadi. Kreditlash jarayonida ehtiyotkorlik tamoyiliga amal qilish muammoli kreditlar paydo bo'lishini cheklaydi. Bu bankning moliyaviy natijalarini yaxshilaydi. Natijada barqaror rivojlanish uchun zamin yaratiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlar darajasi bank moliyaviy barqarorligiga kuchli va bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu ta'sir kapital yetarliligi, rentabellik va likvidlik ko'rsatkichlari orqali namoyon bo'ladi. Muammoli kreditlar ulushining oshishi barqarorlikni zaiflashtiradi. Shu bois kredit risklarini samarali boshqarish banklar uchun ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda. Muammoli kreditlarni kamaytirish bank tizimi barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu esa iqtisodiy rivojlanish uchun muhim moliyaviy asos yaratadi.

Umuman olganda, muammoli kreditlar darajasini baholash va uni moliyaviy barqarorlik bilan bog'liq holda tahlil qilish bank faoliyatini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Banklar tomonidan puxta kredit siyosati yuritilishi va risklarni boshqarish mexanizmlarining kuchaytirilishi zarur. Bu jarayon bank tizimi barqarorligini uzoq muddatli istiqbolda ta'minlash imkonini beradi. Muammoli kreditlar darajasining pasayishi banklarning moliyaviy holatini yaxshilaydi. Natijada moliya tizimining ishonchliligi ortadi. Ushbu tezis bank moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – Boston: Pearson Education, 2019.
2. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Finalising post-crisis reforms. – Bank for International Settlements, Basel, 2017.
3. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. – Washington, DC, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O'zbekiston bank tizimining moliyaviy barqarorligi bo'yicha sharh. – Toshkent, 2024.